

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

IX. ÉVF. 95. SZ.

1885. MARTIUS.

MINDEN JOG FENNTARTATIK.

TARTALOM: A Grew-prioritás kérdéséhez KANITZ A. — A *Ceratophyllum Haynaldianum* új termőhelye BORRÁS V. — A *Viscum album* L. gazdanövényei Kolozsvár vidékén WALZ L. — Könyvismertetések: G. BECK Flora von Hernstein. — Halálozások. — Kinevezések. — Száritott gyűjtemények. — Hirdetések.

A GREW-PRIORITÁS KÉRDÉSÉHEZ

KANITZ ÁGOST-tól.

1871-ben a *Botanische Zeitung* utolsó (52.) számának első oldalain megemlékeztem arról, hogy 1671 december 18. (gregor. naptár szerint december 28.) jelent meg, az első terjedelmesebb összefüggő a növénybonctant feltűntető közlemény és utaltam arra hogy ezen nagyon érdekes ága a növénytanak mint tudomány, úgyszólván születésnapnak örvendhet.

1871 tavaszán láttam Padovában DE VISIANI-nál MARCELLO MALPIGHI-nak, egy állítólag saját kéziratú példányát az *Anatomos plantarum* idea-nak és akkor figyelmeztettem volt több Olasz botanikust hogy jó lenne November 1. a mikorról az *Anatomes plantarum* idea kelteztetett, mint a növénybonctan második saecularis fennállásának napjáról megemlékezni. Bolognában sok érdekes MALPIGHI-reliquiát láttam és GIUSEPPE BERTOLONI megajándékozott, több MALPIGHI kézírásával ellátott fragmentummal, melyet barátok által a nagy tudós születési helyéről Crevalcuoreból kapott, hol a nagy anatomusnak jó és nagy alakú papirra írt kéziratai felismeretlenül és természetesen meg nem becsülve heverték, úgy hogy az ott birtokos conte vagy marchese gyermekei a papir nagy részét gyermekszínházi coullisse-ek számára ragasztották össze. Midőn később a kéziratokat keresték, egy részét csak a coullisse-ekről menthették meg, ily szinfaldarabakkal szerencsétlenül BERTOLONI engemet.

Igy az Olasz út hatása alatt magam is óhajtottam volna behatóbban a növénybonctan atyáival foglalkozni, de már más irányba tereltetvén, azt azon időben teljességgel nem tehettem meg, miután a külföldön lévén a nap minden világos óráját arra használtam fel, hogy a növénybonctannal foglalkozzam, de végre egy pár szóval mégis megakartam emlékezni a nagy napról és azért csak egy igen töredékes közleményt állíthattam össze. Midőn t. i. a forrásokban kerestem, azt találtam, hogy az 1671 November 1. Londonba indított *Anatomes plantarum* idea, csak évekkel később jelent meg. Csak az 1687. Leideni kiadás lévén rendelkezésemre abból nem nyerhettem kellő tájékozást arra nézve vajon mikor? GREW könyvecskéje ugyan fel volt említve PRITZEL *Thesaurus*ában, de az akkor megjelent 2. kiadásban is csak csillag nélkül, tehát mint oly könyv melyet PRITZEL nem látott. Mindannak dacára írtam Berlinbe ASCHERSON barátomnak, ki „*The anatomy of vegetables begun*“-t mint Berlinben nem létezőt nem küldhette meg, hanem igenis a szintén kért *Philosophical Transactions* 1671. évi kötetét, a Ph. Tr. t. i. a Royal Society-nak hivatalos organuma. Ott az 1671 december 18 (miután Angliában akkor még a Julius Caesar-féle naptár volt használatban tehát mondhatjuk az 1671. dec. 28.) megjelent 78. számban a 3037—3043 ll. volt olvasható

An Accompte of some Books

1. *The Anatomy of vegetables begun; with a General accompt of Vegetation, founded thereon: by NEHEMIAH GREW M. D. Fellow of the Royal Society. 1671. in 12°.*

Miután ezen ismertetés röviden feltüntette a könyv tartalmát és arra nézve minden kétséget kizárólag biztos lehettem, hogy a *Philosophical Transactions* ezen száma valóban 1671-ben jelent meg, 1671. december 28-ról kelteztem a növénybonctan születésnapját, mert akkor vezetett be ezen fogalom, elég bőven magyarázva a tudományba.

GREW ezen könyvecskéjét, a mint már említém, akkor nem láttam és később, midőn Angliában voltam a kérdéssel nem foglalkozhattam, minden időmet ott más sürgősebb tanulmányoknak szenteltem — mert midőn a Burlington House-ban a széles lépcsőkön felmentem, hogy a Linnean Society könyvtárában az engedélyt kérjem LINNÉ herbariumában dolgozhatni, a lépcsővel szemben volt az ajtó mely a Royal Society helyiségeibe vezetett, eszembe jutott a dolog, de előbb LINNÉ herbariumában akartam a teendőimet végezni és jobbra kanya-

rodva az ugyanazon emeleten levő Linnean-Society-beli helyiségek felé tartottam. Ott dolgoztam míg nem mondták, hogy már bezárják a helyiségeket és mikor kijöttem késő volt, úgy hogy még akkor is, ha nyitva lett volna még az ajtó, akkor sem léphettem volna már a Royal Society helyiségeibe, oly kiáltással, hogy nekem készségesen válaszolnak.

Több év előtt egy Greifswaldi antiquarius catalogusban a PRITZEL-től sem látott könyvet olcsó áron hirdetve találtam, tüstént sürgönyöztem érte, de válaszul azt nyertem, hogy már más megelőzött. Végre a múlt évben ismét egy példánynak jutottam nyomára és azt sikerült is szerencsésen Dr. HAYNALD L. Bibornok és Érsek Úr Ó Eminentiaja számára megszerez-nem.

A példány szövege teljes ugyan, csak az ábrák magyarázatának utolsó lapja hiányzott, ennek a szövegét sikerült rövid idő alatt Sz. Pétervárt m. évi majus hóban az ottani növénykert nagyszerű könyvtárában őrzött példányból másolnom, de mily kellemes tapasztalatot szerezhettem azon alkalommal! A Sz. Pétervári példány szövegre, táblákra és ábramagyarázatra nézve ugyan complete volt, de hiányzott azon a címlapot megelőző és az ívjelzés szerint okvetlen odatartozó lap¹, mely HAYNALD példányát díszíti.

Ezen lap pedig nemcsak mint bibliographiai curiosum, hanem historiai tekintetben is megérdemli hogy szövegét most ismét közöljük.

¹ t. i. a címlapot követő lap A3, az ezután következő A4-et mutat az alján, következik azután négy jeltelen lap, és azután ismét a, a2, a3, a4, azután ismét négy jel nélkül, melyeket B, B2, B3, B4 stb. követnek, tehát a címlap, ha azon jelt alkalmazni szokás lett volna A2-et kapott volna és a megelőző lapra A jutna. PRITZEL Thes. ed. 2. 128 n. 3554 alatt más forrás után említvén ezen munkát, azt mondja hogy számozatlan lapja 30, pedig annak 32 van, miből az következik, hogy azon példányból is épen ezen nagyon érdekes lap hiányzik.

Ezen ívjelzés világosan mutatja, hogy a könyv kis Srétű és nem 12rétű mint a Philosophical Transactions állítják, nem is viseli az a címlapon az 1671 évszámot, mint a Philosophical Transactions-ban a nyomtatási hely és nyomdász megemlézése nélkül, hanem a helyes címe ez: The Anatomy of Vegetables Begun. With a General Account (nem accompt mint a Ph. Tr.) of Vegetation Founded thereon. By NEHEMIAH GREW, M. D. and Fellow of the Royal Society. London, Printed for Spencer Hickman, Printer to the R. Society, at the Rose in S. Pauls Church-Yard, 1672. 32 innum. 186 num. (PRITZEL l.c. 198 pp. említ, és valóban az utolsó lap sajtóhiba következtében a 198. számot viseli, de a megelőző oldalon 185 van helyesen.) 20 innum. pp. 3 tab. 8°.

Ime tartalma az eredeti sorokat megtartva:

Thursday, *Novemb. 9.* 1671.

At a Meeting of the Council of the R. Society.

Ordered,

THAT the Discourse presented to the *R. Society*, Entitul'd, *The Anatomy of Vegetables begun^s, with a General Accompt of Vegetables thereon*, By *N. Grew*, M. D. be Printed by *Spencer Hickman*, one of the Printers of the *R. Society*.

Brouncker Pref.

Tehát annyi bizonyos, hogy a legjobb esetben pénteken Nov. ^{10/20}1671-ben fogtak a könyv nyomtatásához, vajon az, azután még 1671-ben elkészült vagy nem és így a címlapra 1672, a mostani rossz könyvkereskedési szokás szerint tétetett rá, mely

^s Ez a nyomdahiba meg van az eredetiben és diplomatiái hűség érdekében nem érezhettem magamat arra hivatva hogy azt kijavítsam.

hogy a könyv ne vénüljön oly gyorsan el, már a szeptemberben megjelenőkre teszi a jövő év számát, azt ma már nem lehet eldönteni. Csak az a különös, hogy a Philosophical Transactions 78 számában a cím az igaz csak egy szóban tér el, (ott *account*, az előttünk volt példányokon *account*) de nyomdahely és nyomdász megemlítése nélkül 1671-et és 12rétet, 8 rét helyett állít. Pedig hogy még egy előbbi kiadás is léteznék azt épen a Meeting-kivonat valószínűtlenné teszi. Annyi tehát bizonyos, hogy itt nem véletlen, hanem szántszándékos elsőbbségi versengést kell feltételezni, mert még 1671-ben írja dec. 24/14 HENRICUS OLDENBURG a Royal Society akkori titkára MALPIGHI-nek, hogy akkor midőn az *Anatomes plantarum* idea bemutatott, versenytársa akadt³, ki ugyanazon tárgyról már nyomtatott munkát mutatott be, de se ekkor, se 1672 jan. 23/18 levelében nem említi nevét⁴, még 1672 mart. 15 sem volt a mű

³ *Scriptum illud tuum, Anatomes Plantarum Ideam complectens, quod Amplissimo Regis nostri apud Venetos mandatario huc transmittendum commendaveras, rite mihi traditum, tuoque; nomine Societati Regiae exhibitum fuit. — — — — — Quamprimum Socii illi nostri, quibus id pensi datum Anatomen tuam evolventi, suam de ea sententiam exposuerint, officio meo non deero, eam tibi sine fuco perscribendi.*

Hoc interim celare te nolim, Vir Praestantissime, quendam e Societate Regia Virum Medicum nostratem, idem illud Argumentum tractandum suscepisse, quinimo ea ipsa hora (quod forte miraberis) qua scriptum tuum a me proferebatur, libellum suum Anglice jam editum laudatae Societati exhibuisse; in quo Plantarum Anatomen tum ab ipso accessit Semine, tum, singulis earum partibus earumque; Vegetandi ratione consideratis, cum Semine claudit.

Animus certe est, prima occasione hunc tibi Tractatum nave Liburnam velificatura transmittere, cujus Interpretem Anglicum in Urbe vestra te non difficulter nacturum confido. Persuasissimum sane habeo, binas has Exercitationes, utut methodo elaboratas discrepanti, eum apud sagaciores Philosophos locum esse inventuras, ut uberem exinde Vegetationis argumento lucem illatam esse sint existimaturi, uberioremque; adhuc illatum iri, si tu et concivis hic noster certatim poito materiam hanc eadem, qua caepistis, cura excolere pergatis, aliisque; viris solertibus ansam hoc ipso praebeatis, sua quoque; meditamenta et symbola in rem eandem conferendi Vale et me tibi addictissimum crede. Londini d. 14. Decemb. 1671. Celeberrimo viro et Domino MARCELLO MALPIGHI Philosopho et Medico Bononiensi HENR. OLDENBURG SAL. MARCELLI MALPIGHI etc. Appendix, Repetitas Auctasque De Ovo Incubato Observationes continens Londini 1686. 14.

⁴ *Promissi memor sum, quo me nuper ad Libri de Plantarum etiam Anatome, a Medico Anglo perdocte concinnati, transmissionem obstrinxi. In eo sum, ut de nave exquiram in oras vestras profectura; etc. Londini d. 18. Januar. 1672. M. MALPIGHI HENR. OLDENBURG l.c. 15,*

M. kezében⁵ és csak 1672 oct. 8-ról kelt levelében nyilatkozik a legközelebbi időben kapott munkáról MALPIGHI⁶.

Igy már most az összes üggydarab meglévén, kiki ezen elsőbbségi kérdésre nézve maga ítélhet!

A CERATOPHYLLUM HAYNALDIANUM ÚJ TERMŐHELYE.

DR. BORBÁS VINCE-TŐL.

Nálunk régebben a gazos helyeken termő növényekre nem nagy gondot fordítottak; ez az oka, hogy mostanában több újság került ki a ruderalis florából, a Rumexek, *Chenopodiumok* stb. közül. Igen nevezetes a *Lappula heteracantha* (LEDEB. sub *Echinospermo* in Suppl. Indic. Sem. horti Dorp. 1823. 3, Fl. Ross. III. 157), tehát a felemás tüskéjű bojtortján-nefelejts is Kolozsvár mezőin, a Szénafüvek felé, a hol azt 1878 Juliusban találtam¹.

A vizek gazaira se sokat gondoltunk, azért méltán meglepő volt az *Elatine campylosperma* SEUR. Békésmegyében, meg a *Ceratophyllum pentacanthum* HAYNALD (MNL. V. 109—115) fellelése, mely Kalocsa álló vizeit népesíti.

DR. HAYNALD-nak ezen nevezetes felfedezése után több helyen kerestem gyümölcsös *Ceratophyllumot* mely nálunk nem

⁵ — — — Peravide exspecto praeclarissimi vestri Medici promissum de Plantarum Anatome librum, in quo propositam materiem tam docte et dilucide examinatum me reperturum spero, ut meos omnino supervacaneos fore labores puto etc. Dab. Bononiae d. 15. Martii. 1672. Clarissimo viro Domino HENRICO OLDENBURG Reg. Soc. Angl. Secret. M. MALPIGHIUS S. P. l.c.15.

⁶ Jam accuratissimum Plantarum Anatomem praeclarissimi viri Domini Grevii (sic) transmissam accepi, et pro tanto munere debitas tibi gratias ago. Doctissimum opus amici ope, in Latinum versum prae manibus habeo, et licet pleraque, ob minus exactam Interpretis peritiam, mentem meam fugiant, praecipua tamen Authoris inventa tenere me puto. Gaudeo interim me cum Acuratissimo Viro in quamplurimis observationibus et placitis convenire etc. Dabam Bononiae Die 8. Octobr. 1672. HENRICO OLDENBURG M. MALPIGHIUS l.c.16.

¹ A fenn említett *Lappula heteracantha*-ra nézve megjegyzem, hogy LEDEBOUR-nak a Fl. Ross. III. 157 adott diagnosis tökéletesen találó rá, s hogy a neve onnan ered, mert a gyümölcs tüskéinek belső sora a tövön összefolyik egymással, a külső szabadon marad, tehát a tüskék felemások (heteracanth). BOISSIER (Fl. Orient. IV. 250) leírásában a „bracteis calyci aequi longis“ nem találó, mert növényünkön a bracteák (murvák, hegyelevelek) meghaladják a kehely hosszúságát. A Kolozsvári *L. heteracantha* gyümölcse csaknem két akkora mint a *L. Myosotisé*, a melyhez természetben igen hasonlít, a bojtortjángyümölcs tüskéi jóval hosszabbak. Az egész gyümölcs hossza 4 mm., tüskéi a gyümölcs alja felé 3 mm. hosszúak, úgy hogy a gyümölcs alján az átmérő 7 mm. széles.

akárhol található. Végre Mehala álló vizeiben, Temesvár mellett, 1883 Augustus havában a *C. submersum*-nak tüskés gyümölcsű testvérfaját leltem, melyet azon érdemekre való tekintettel a melyet a jeles bíboros főpap a *Ceratophyllum*-ok kimerítő ismertetése által is szerzett *C. Haynaldianum*-nak neveztem és a MNL. VIII. 20. írtam le.

A *C. Haynaldianum* leveleit meg a gyümölcs tetői tövisének rövidségét tekintve leginkább megegyezik a *C. submersum*-mal, de gyümölcse szélén hártvás szegélye van, mely itt a töviseket összeköti, továbbá a gyümölcsnek egész felszíne tele van aprós, mintegy csonkított tövisekkel, a mi a *C. Haynaldianum*-ot a *C. submersum*-tól s valamennyi Európai *Ceratophyllum*-tól élesen megkülönbözteti.

A *C. Haynaldianum* azonban már előbb volt birtokomban, mint azt magam gyűjtöttem és pontosan megvizsgáltam, csak hogy a besorolandók közt volt, s akkor midőn a *C. Haynaldianum*-ot leírtam, nem került kezeim közé. A Temes megyeivel tökéletesen megegyező növényt t. i. ESCHFAELLER jezsuita sept. elsején 1877-ben Pozsony mellett a Duna mocsáraiban gyűjtötte s BAENITZ „Herbarium Europaeum“-ában adta ki. A *C. Haynaldianum* tehát exsiccátában is ki lenne adva és elterjedve, csak hogy ESCHFAELLER növénye nem valamennyi *C. Haynaldianum*. Már boldogúlt BOHATSCH-tól a Magy. Nemz. Múzeum gyűjteményébe, BAENITZ exsiccatajából a *C. submersum* került. Pozsony körül, tehát mind a kettő s úgy látszik vegyest nő.

Harmadik helye a *C. Haynaldianum*-nak Bécs környéke (Tümpel bei Simmering nächst Wien, *C. submersum* Glow. exsicc. non L.) melyet STEINITZ VENCEL úr herbariumában láttam Budapesten.

Hogy a hazai *Ceratophyllum*-ok ismerete és elterjedése még hézagos, annak egyik főoka, az hogy nálunk nem gyümölcsöznek, hanem meddő úton, sarjakról gyarapodnak. Így p. a Halászi tóban (Nógrádmegy.), Gyulán és Vésztőn (Békésmegyében) a *C. demersum*-nak csak meddő példányait gyűjtöttem. Ellenben Lepavina körül (Belovármegy.) meg a Grobniki fensík Jezera nevű tavában gyümölcsöket szedtem, s a terminalis tövis még egyszer akkora mint gyümölcs hosszúsága.

Gyűjteményemben van a *C. submersum* L. Boroszló vidékéről, mely mint *leiocarpum* érdemel említést egészen síma gyümölcsénél fogva; — továbbá szemcsés gyümölcsű Pozsony és Temesvár (Mehala) vidékéről, KOCH Synopsisa szerint a *C. submersum* typusa (*C. granulosum* SCHUR, *C. verruculosum* RICH.).

Ugyan ez az utóbbi alak a M. Nemz. Muzeum gyűjteményében is meg van. FRIVALDSZKY IMRE Philippopolis mellett gyűjtötte. Vékony szálú levelei, meg a gyümölcsének kurta tőlei tövise a gyümölcs felszínének granulái következtében bizonyosan a *C. submersum* típusához tartozik, azért BOISSIER Fl. Or. IV. 1202. *C. demersuma* pro parte quoad plantam in Thracia prope Philippopolim lectam, a *C. submersum*-nak synonymája gyanánt idézendő és így BOISSIER florája területének legkevesebb két biztos *Ceratophyllum*a van. BOISSIER az idézett helyen csak egyet említ mely a diagnosis főjelleme szerint a *C. demersum*. Hogy a *C. submersum* elmaradt, már az a körülmény is hozzá járult, hogy az első kötetbe való *C. demersum* is csak pótlólag került a IV. kötetbe.

Oly granulákat a minők e *C. submersum* gyümölcsét ellepik, az Angyalmezei (Budapest) példányokon is láttam, melyeknek a levelei is majdnem oly vékony szálnak mint a *C. submersum*éi.

A M. Nemz. Muzeum herbariumában még egy figyelemre méltó *Ceratophyllum* van a MICH. FUSS „Herbarium normale Fl. Transsilvaniae“-ból (no. 237 edidit societas naturae curiosorum Cibiniensis). Ezt a *Ceratophyllum*ot Fuss gyűjtötte („in stagnis et lacubus Transsilv., Giresau im todten Alt“) s *C. demersum*-nak határozta meg, így veszi fel „Flora Transsilvaniae excursoria“ c. munkájába is (220 n. 1085). Ebben az a különös hogy a következő sz. a. a *C. platyacanthum*ot CHAM. „absque loco natali“ közli, pedig ha ezt a növényt, legalább azt a melyet én megvizsgáltam, Fuss megtekintette volna a Fenyőfalvai (Giresau) *Ceratophyllum*-ot inkább vehette volna *C. platyacanthum*-nak, mert a gyümölcs széle, a tövisek között, mind a két oldalon jól kiélesedik, tehát „fructus utrinque inter spinas alati“ (in *C. platyacantho*), a miénknél azonban helyesebben inter spinas bene carinati seu marginati. A gyümölcsnek ez a jellemző éle, mely az Erdélyi növényt a *C. demersum*-tól mint legközelebb való rokonától elválasztja nem fogacskás, hanem ép, legfeljebb az a keskeny hártya itt-ott beszakadozott, a mely a gyümölcs élet körülveszi. A gyümölcs terminalis tövise még két akkora hosszú mint maga a gyümölcs, az oldalsóknál is jóval hosszabb.

Tehát fructibus compresso-ellipsoideis, trispinosis, utrinque inter spinas carinato-marginatis, integerrimisve (non subdentatis, ut in *C. platyacantho*), cum spinis angustissime membranaceo-marginatis, spinis longitudine inaequali, terminali fructum triplo superante.

Már SCHUR közli a *C. platyacanthum* egy Erdélyi termőhelyről (Salzburg). Ez a fentebbi *C. demersum* var. *carinatum* azonban megingatja itt jóhiszeműnket SCHUR iránt vajon az Éjszak-Németországi *C. platyacanthum*-mal igazán congruens növényt gyűjtötte-e Vizakna mellett vagy a fentebb említett alakot. Hogy a gyümölcs szegélyezett s hogy a töviseket szegély köti össze, ez a kettőnél közös, de az a kép a melyet HAYNALD¹ és KARSTEN² a *C. platyacanthum*-ról (az előbbi az eredeti rajz után) közölnek az a Fenyőfalvi *Ceratophyllum*-éval egybe nem vágó. A Fenyőfalvi gyümölcse a gyümölcs élén meg a hosszabb terminalis tövisen kívül a *C. demersum*-éval egyezik meg.

KARSTEN i. h. a *C. platyacanthum*-nak majdnem egyenlő három tövise van. A két alsó vízszintesen áll, nem fordul le felé, mint a Fenyőfalvi *Ceratophyllum*-é, meg a *C. demersum*-é. KARSTEN képén a távolság se nagy, a mely az alsó és tetőző tövisek közt van, a Fenyőfalvi növény tövissei jó távol esnek egymástól mint a *C. demersum*-nál.

A *C. platyacanthum* gyümölcsének eredeti képe, melyet HAYNALD bíboros főpap a MNL.-ba átvett, szintén nagyon különbözik a kérdéses Erdélyi „*C. platyacanthum*“ termésétől. A tövisek itt is majdnem egyenlő hosszúak, a tövükön sokkal jobban elszélesednek, szintén kevésbé fordulnak le felé, szintén közel esnek egymáshoz s a gyümölcs maga egészen kerek, rövidebb mint az Erdélyi növényé.

Ez az Erdélyi *Ceratophyllum* tehát helyesebben a *C. demersum* meg a *C. platyacanthum* közé esik, de az előbbihez közelebb marad. Mivel némelyek a *C. platyacanthum*-ot is szeretik a *C. demersum*-nak alfaj gyanánt alája rendelni, ezért azt hiszem az Erdélyi növényt is leghelyesebben ide vonhatjuk mint var. *carinatum*-ot.

C. demersum var. *carinatum* a typo fructibus bene marginatis, a *C. platyacantho* autem spinis fructuum valde inaequalibus, basalibus recurvatis (non horizontaliter patentibus), spinis basi minus dilatatis et ab invicem multo magis remotis (ut in *C. demerso*).

SCHUR (En. Trans. 218.) a *C. platyacanthum* mellett *C. polyacanthum*, *C. oxyacanthum* és *C. triacanthum* synonym neveket is említ. Vajon vonatkozik-e ezek közül valamelyik a fent említett eltérő alakra példány hián meg nem mondhatom.

¹ MNL. V. 110.

² Deutsche Flora 581.

*Ceratophyllum*aink átnézete ezek után a következő.
Egy tetőző és rövid tövisűek:

1. *C. submersum* L.
2. *C. Haynaldianum* BORBÁS.

Három hosszú tövisűek:

3. *C. demersum* és var. *carinatum*.
4. *C. platyacanthum* CHAM.
ha SCHUR adata csakugyan helyes.

Öt hosszú tövisű:

5. *C. pentacanthum* HAYNALD.

A VISCUM ALBUM L. GAZDA-NÖVÉNYEI KOLOZSVÁR VIDÉKÉN.

Közli

WALZ LAJOS

m. k. t. egy. növénykerti főkertész.

A *Viscum album* egy parazita, a mely a gazdanövények megválasztásában nem kényes; igen sok fa-species ösmeretes a melyen előjön.

Az Erdélyi „florák“-ban a *Viscumra* vonatkozó elterjedési adatok nagyon hiányosak.

Igy BAUMGARTEN Enumeratio-jában I. 98 azt mondja, hogy közönséges *Quercus*okon, *Fagus*okon, *Pirus Malus* és *P. communis*on, *Salix*okon, *Acere*ken, de speciális lelhelyek részéről nem említettnek.

Fuss Florájában (251) csak a körte- és az almafa vannak megemlítve, specialis lelhely kevés: Nagy-Csűr, Hahnebach, Szász-Újfalu, Segesvár, Kirlibába, Beszterce és Kolozsvár.

SCHUR Enumeratio-jában (242) azt mondja, hogy előjön puhafaneműeken: *Populus*on, *Salix*on és gyümölcsfákon is, továbbá keményfaneműeken például *Quercus*on, *Crataegus*on sat. (érdekes lett volna tudni mi rejlik a „sat.“ alatt).

Miután így az adatok nem nagy számban ösmeretesek, talán nem érdektelen munkát végeznek ha a Kolozsvár vidékén nyert eddigi tapasztalataimat elmondom.

Kolozsvár vidékén a *Viscum* közönséges.

Az egyetemi növénykertben a legtöbb fát megtámadta s miután aránylag sok fekete rigót látok a *Viscum*-bogyók után menni, azt hiszem hogy azok és nem a szürke rigó hurcolják azokat szét legalább nálunk a kertben, hol az elszaporodás nevezetesen az utolsó nyolc évben mutatkozott nagyobb mérték-

ben; lehet hogy a szabadban (p. erdőkben) a másik rigónak — melyet a növénykertben nem láttam — jut erre nézve nagyobb szerep.

A belső és külső növénykertben a *Viscum* előjön leginkább *Populus canadensis*-en, de nem finyas ha más fára is jut, így előjön *Acer*-en, *Quercus*-on, almafán, körtefán, különféle *Robinia*-kon.

Mint különös tényt kell felemlítenem, hogy *Coniferákon* itt s a vidéken dacára annak, hogy arra nagyon ügyeltem nem láttam.

A gyümölcsös kertekben és szőlőkben a cseresnyefán is megél. A Kolozs-Monostori erdőből származik azon példány, mely a *Quercus*-on élő *Loranthus*-on találtatott (l. MNL. VI. 47—49) és ugyanazon erdőben hol a felemlített fajok a *Viscum*-tól válogatás nélkül szállatnak meg, elég különös egy alig három meternyire a föld fölött lévő *Corylus Avellana* ágon is találtam élődni, a mely ág a *Viscum*-tól felduzzadt helyen a környezetben csak 6.3 cm. terjedelemmel bír, míg a közvetlen felette lévő résznek melyen a parazita nyoma legalább kívülről nem látható, környezete csak 4.4 cm. mér, úgy hogy átmérője valamivel többre mint 1 cm-re tehető.

Azon JANKÁ-tól származó és FUSS-tól (i.h.) is megerősített állítást, hogy a *Viscum* ágai nem mindig dichotomok, hanem gyakran három vagy több ágú örvöket mutatnak, a tényre nézve ugyan megerősíthetem, de az az eset hogy a két villarész mutatkozik, gyakoribb; ott a hol csak három ág van mindig a negyedik nyoma is megtalálható, mint az örvöknél is tapasztalni lehet, ha ágai nagyobb számúak is, hogy majdnem mindig párosok és nem páratlan számúak.

De a *Viscum*-nál mint tudjuk nincsen sem valódi dichotomia és így közelebről megtekintve azt könnyen látjuk hogy a villa egyik része erősebben van kifejlődve mint a másik.

Természetesen az eltorlódási hajlamok is mind a két, mind a három, mind a több ágánál, több módon nyilatkoznak.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Flora von Hernstein in Niederösterreich und der weiteren Umgebung bearbeitet von DR. GÜNTHER BECK. Sonder-Abdruck aus der mit Unterstützung Sr. kaiserlichen Hoheit des durchlauchtigsten Herrn Erzherzoges Leopold von M. A. Becker herausgegebenen Monographie „Hernstein in Niederösterreich“. Wien,

1884. Druck von Adolf Holzhausen. V. 288 pp. 8°. XI taf. und 2 Karten.

11) Phytographusainkra kiválóan érdekes mű.

Általános részében 80 lapon át ecseteli Hernstein vidéke flórájának általános képét, formatioit és növénygeographiai viszonyait; s teszi ezt eredeti felfogással, nagy tüzetességgel és számos eredeti megfigyelés s magasságmérés közlésével. Ezért ez általános rész a mű egyik fénypontját képezi.

A részletes rész különös érdemét az képezi, hogy Hernstein vidékének nemcsak phanerogamjait, hanem az *Algaktól* kezdve a *Prothalliumosokig* összes *Kryptogam*-osztályait is felöleli s különösen a gombákra fordít nagy gondot. Emelik a mű becsét szép kivitelű s eredeti rajzai is, valamint örvendetes, hogy a benne leírt új növényfajok java részben le is vannak rajzolva. Ily lerajzolt új növényfajok: Taf. I. *Peziza imperialis*, *P. limnophila*, *P. epichrysea* és *P. atrofusca* (ez Taf. II. is), *Dacrymyces multiseptatus*, *Ustilago Betonicae*. Taf. III. *Boletus Lorinseri*, *Euphrasia nivalis*. Taf. IV. *Hieracium Neilreichii* (*H. villosomurorum* NEILR.), *H. digeneum* nov. hybr. (*H. orthophyllum-valdepilosum*). Taf. V. *H. Breyninum*, Taf. VI. *H. orthophyllum* és Taf. VIII. *H. interjectum* nov. hybr. (*H. Neilreichii-valdepilosum*). *Primula Portenschlagii* (*P. Clusiana-minima*). Mind ezeket BECK nevezte el.

Taf. VII. *Hieracium glaucoides* M. F. MÜLLNER Taf. XI. *Rosa diversisepala* H. BRAUN. Újak továbbá: *Rosa Halácsyi* H. BRAUN, *Achillea alpicola* HEIMERL, *Carduus digeneus (defloratus-personatus)* és *C. Michaletii (personatus-defloratus)* BECK; végül *Arabis Jacquinii* BECK, mely utóbbi azonban véleményem szerint továbbra is megmaradhat *Arabis bellidifolia* JACQ EN. (a. 1762) 120 néven. Kimutat két érdekes prioritást is, így: *Pinus nigricans* HOST in SAUTER Vers. einer geogr.-bot. Schilderung der Umgegend Wiens (1826) 23 = *Pinus nigra* ARNOLD Reise nach Mariazell Wien (1785) 8 ff. et tab. non ART. Hort. Kew. III. (1789) 379, továbbá *Hieracium praeruptorum* (GREN. GODR.) = *H. strictissimum* FRÖHL. (1838).

Vannak G. BECK ezen aránylag igen gyorsan készült munkájának bizonyos hiányai is, így p. a prioritás elvét nem viszi gondal keresztül a megnevezéseknél, a közkeletű auctorok hibáitól sem óvakodik eléggé; a signum autopsiae (!) sem használja sehol a mások adatainál a közlés forrásművét sem idézi mindig lapszámostól együtt. Azonban e megjegyzések legkevesébe sem akarják leszállyítani a jeles mű érdemeit, mely követésre méltó például szolgál annak adjunk számot valamely vidék összes növényzetéről, a növény-

zet szűlte általános természeti benyomásról s a növényzetnek a természeti tényezőktől való függéséről. S. L.

HALÁLOZÁSOK.

ROEPER JOHANNES már a huszas évek végén tud. egyetemi tanár Baselben, később sok éven át ugyancsak r. ny. tanár és tud. egy. főkönyvtárnok Rostockban [*Roepertia* SPRENG. = *Ricinocarpus* DESF. *Euphorbiaceae*] * 1801 maj. 22. † Rostockban 1885 marc. 17. A hírnevesebb régibb morphologusok és systematikusok egyike, ki épen nem nagyon sokat, hanem igen sok jót írt: *Enumeratio Euphorbiarum, quae in Germania et Pannonia gignuntur. Goettingae 1824. VIII. 68. 3 tab. 4°. — Observations sur la nature des fleurs et des inflorescences SERINGE Mélanges botaniques, ou Recueil d'observations, mémoires et notices sur la botanique II. No. 5. Genève Mars 1826. 71—114. — Observationes aliquot in florum inflorescentiarumque naturam Linnaea I. 1826. 433—466. — Varia botanica Ib. II. 1827. 82—86. — De organis plantarum Basileae 1828. 23. 4°. — De floribus et affinitatibus *Balsaminearum* Basileae 1830. II. 70. 8°. — A. P. DE CANDOLLE'S Pflanzenphysiologie, oder Darstellung der Lebenskräfte und Lebensverrichtungen der Gewächse. Aus dem Französischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen I. Stuttgart und Tübingen 1833. XXXVI. 462. 6 tabell. II. ib. 1835. VIII. 902. 1 tab. 8°. — Bemerkungen zu des Herrn Prof. AGARDH'S Abhandlung: „Ueber die Deutung der Blumentheile der Balsaminen und die Stelle dieser Pflanzen im Systeme“ Flora XVII. 1834. 81—91, 97—111. — Pectorien von *Chelone barbata* Bericht üb. Verhandl. Naturf. Ges. Basel I. 1835. 30. — Geimpfte Zweige oder Bäume blühen früher als andere Ib. I. 1835. 30—32. Ueber Bau, Stellung und natürliche Begränzung der Farrenkräuter Ib. I. 1835. 32—34. — ADAM ZALUSIANSKY'S Methodus Herbariae Flora XVIII. 1835. 225—236. — Ueber die Deutung der Blüthentheile und die Verwandtschaft der *Balsaminen* Ib. XIX. 1836. 193—205, 209—221. — Die *Sphagnum*-Zellen und ihre Poren Ib. XXI. 1838. 17—23. et Ann. Scienc. Nat. Botanique 2. Série X. 1838. 314—317. — Verzeichniss der Gräser Mecklenburgs Rostock 1840. 15. 4°. — Zur Flora Mecklenburgs I. (*Filices*) Rostock 1843. 160. 1 tab. 8°. II. (*Gramineae*) Ib. 1844. 296. 1 tab. 8°. — Nachträge und Berichtigungen zur Flora Mecklenburgs Bot. Zeitung IV. 1846. col. 161—168. — Die Stellung der Frucht ist von der Stellung des vorhergehenden Organen-Kreises der Blume abhängig Ib. IV. 1846. col. 209—221, 233—247, 257—265. — Bemerkungen über die *Araliaceen* im Allgemeinen und *Gastonia**

insbesondere Ib. VI. 1848. col. 225—234, 249—258. — Ueber den Blüthenstand einiger *Ranunculaceen* Ib. VII. 1849 col. 401—408, 417—424, 433—441. — Zur Flora Deutschlands Ib. IX. 1851 col. 889—891. — Abnorme Normalgestaltungen Ib. X. 1852 col. 185—190. — Normales und Abnormes Ib. X. 1852. col. 425—434, 441—448, 457—464. — Mittheilungen botanischen Inhalts Ib. XIV. 1856. col. 481—485. — Zur Systematik und Naturgeschichte der *Ophioglosseae* Ib. XVIII. 1859. 1—2, 9—17, 241—246, 249—254, 257—262, 265—268, 313—316. — Hybriditäts-Erscheinungen Ib. XVII. 1859. 309—310. — Vorgefasste botanische Meinungen Rostock 1860. VIII. 74. 8°. — Ueber eine eigenthümliche Erscheinung in den Fruchtwirteln von *Limnanthes* Tagbl. 44. Versamml. deutscher Naturf. etc. zu Rostock Bot. Zeitung XXIX. 1871. col. 742. — Ueber das Vorblatt von *Lolium temulentum* Tagbl. etc. Ib. XXIX. 1871. col. 742—713. — Botanische Thesen Rostock 1872. 27. 8°. — Der Taumel-Lolch (*Lolium temulentum* LINN.) in Bezug auf Ektopie, gewöhnliche Atrophie und aussergewöhnliche, normanstrebende Hypertrophie festschriftlich betrachtet. Hiebei zwei Tafeln Rostock 1873. VI. 23. 4°. — Utolsó dolgozata Ueber *Anemone angulosa* MNL. VII. 150—151.

G. A. WALKER ARNOTT-tal: *Historia Balsaminearum systematica, accessionibus nonnullis aucta* Linnaea IX. 1834. 112—124.

Azonkivül irt több könyvismertetést, melyek közül, mint különösen érdekest és némileg terjedelmest külön felemlíteni helyén valónak tartok: *Monographia Equisetorum* Auctore Dr. J. MILDE Bot. Zeitung XXV. 1867. 395—402, 407—412.

KINEVEZÉSEK.

DR EUSTACH WOŁOSZCZAK tizenkét éven át a rendsz. növény-tani tanszék és növénykert tanársegéde Bécsben, a Lembergi es. k. polytechnicumhoz a növénytan ny. r. tanárává neveztetett ki.

SZÁRÍTOTT GYŰJTEMÉNYEK.

Magyarország gombái. Kiadja LINHART GYÖRGY gazd. akadémiai tanár. Magyar-Óvár IV. Centuria. 1885. (I. MNL. VI. 174, VII. 127, VIII. 46.)

Ezen Centuriában már kevés az Erdélyben gyűjtött faj, csak egynehány Hosszú-Asszó tájékán BARTH-tól és Brassó tájékán ROEMER-től szedett példányt találtunk. A legtöbb faj ismét a derék kiadótól származik, ki most Mosony-, Szepes- és Szörénymegyében, to-

vábbá Fiume vidékén tett gyűjtésekből közöl. Az előbbi centuriák anyagához járultak közül most ismét találkozunk DIETZ, SZÉPLIGETI, HAZSLINSZKY és HOLUBY neveivel, továbbá részt vettek ezen centuriánál KOSUTÁNY (Mosonym.), MESZÉNA (Esztergomm.), HENSCH ÁRPÁD (Zalam.), BÄUMLER (Pozsonym.).

A fajok nagyobb részét a gyűjtők maguk határozták meg, mi reményt nyújt arra, hogy idővel több szakavatott gombaismerőnk lesz a hazában. Ezt az érdemet talán némileg ezen centuriák megindításának tulajdoníthatni. Egy pár kritikus vagy új faj meghatározásánál közreműködtek NIESSL, REHM és WINTER.

A tulajdonképeni penészeknek minden rendje képviselve van. *Blastomyces*-ek közül *Saccharomyces ellipsoideus* REESS-t találjuk, mely a centuriában a legelső helyen áll. Az ábrák kivitele olyan mint az előbbi centuriákban és összesen 17 faj van lerajzolva. Egyebek mellett két *Sphaerella*-faj is található ezen centuriában, a miről eszünkbe jut hogy WITTRÖCK a hó és jégről írott *Alga*-Florájában (I.MNL.VII.88) ezen genust, mely először SOMMERFELD-től 1824-ben lett felállítva és azután eltöröltetett, ismét helyreállította s az algologusok el is fogadták, minek következtében ezen gombák számára más név volna igénybe veendő.

Az új fajok a következők:

353. *Exoascus Aceris* LINHART nov. spec. Maculis irregularibus diversae magnitudinis, initio rufo-fuscis splendentibus, serius rufo-nigris, plus minus rugosis. Ascis in superiori pagina foliorum, raro etiam inferiori, densis, 23—40 μ longis, ca. 14 μ crassis, basi plerumque latiore (ca. 18—23 μ) cellulis epidermalibus insidentibus. Ascosporis jam in clauso copiosis, globosis et ellipsoidicis germinibus farto asco germinantibus. Sporis in diametro 4—5 μ .

In foliis *Aceris tatarici*, domestici cuiusdam horti ad Magyar-Óvarinum. Initio Julii 1884. leg. et determ. LINHART.

368. *Leptosphaeria irrepta* NIESSL nov. spec. Perithecia epiphylla, nunc sparsa, nunc subgregaria, hemisphaerica, tecta, ostiolo conico nec non apice erumpentia, dure coriacea, atra glabra nitida; asci clavati in stipitem brevem attenuati 55—70 μ lgi, 9—10 μ lti, 8spori, sporae distichae, lanceolatae oblongae, obtusae utrinque breviter appendiculatae, medio septatae et valde constrictae, nucleis quaternis, demum ut videtur 3septatae, subhyalinae vel dilute fuscidulae 14—16 μ lgae, 4 μ ltae. Paraphyses multae, tenues simplices vel apice rumulosae, ascos superantes.

- Cycas revoluta*-n L. Fiume, a Főhercegi kertben (télen át a szabadban is), 1884. sept. köz. Ábrával (64). leg. et det. LINHART.
386. *Helotium phyllogenum* REHM nov. spec. Perithecia ex cyathoideo-patellaria, tenuiter stipitata, extus farinoso-pallide flavidula, disco flavo, 1—1.2 μ diam., margine dilutiore cincta, plana gregaria, prosenchymatice hyaline contexta. Asci clavati, subcurvati, 8spori, 70 μ lgi, 8 μ lti. Sporidia elliptica vel elongato-clavata, plerumque recta, 1—2 cellularia, hyalina disticha 15 μ lga, 3—3.5 μ lta. Paraphyses filiformes apice vix incrassatae.
- Lehullott *Populus*-leveleken. M.-Óvár, Mosonym., 1884 okt. Ábrával (69). leg. LINHART, determ. DR. REHM. M. F.

H I R D E T É S E K.

MAGYARORSZÁG GOMBÁI (Fungi hungarici exsiccati.) Centuria IV. (17 ábrával.) Kiadja LINHART GYÖRGY a m. kir. gazd. akademia rendes tanára Magyar-Óvárott (Mosonymegyében). Szöveg Magyar, Német és Latin. Egy centuria ára csomagolással és portoval 6 frt o. é. Megrendelhető a kiadónál Magyar-Óvárott. Az első négy (I—IV.) centuriából még öt példány van készletben; több példány nem adatik ki. Az V. Centuria 1885 év folyamában jelenik meg. (1)

Zweite, neugestaltete Auflage in handlicherem Format.

Otto Spamer's
Illustrirtes
Konversations-Lexikon
für das Volk.

Mit 5—6000 Text-Abbildungen, Tonbildern, Karten etc.

In acht Bänden oder 200 Lieferungen à 50 Pf.

Prospekte gratis! Erste Lieferung in allen Buchhandlungen vorrätig!

(2)